

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-674-4-23>

INTEGRATION OF EUROPEAN AND UKRAINIAN LEGAL INSTRUMENTS FOR REGULATING INDUSTRIAL DISCHARGES INTO WATER

ПОЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ВИКИДІВ РЕЧОВИН У ВОДУ

Uberman V. I.

Ph. D. (Eng.), Leading Scientific Researcher, Laboratory of Problems of Water Quality Formation and Regulation Research Institution «Ukrainian Scientific and Research Institute of Environmental Problems» Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine Kharkiv, Ukraine

Vaskovets L. A.

Ph. D. (Biol.), Professor, Professor at the Department of Occupational and Environmental Safety National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» Kharkiv, Ukraine

Уберман В. І.

кандидат технічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії проблем формування та регулювання якості вод Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України м. Харків, Україна

Васьковець Л. А.

кандидатка біологічних наук, професорка, професорка кафедри безпеки праці та навколишнього середовища Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» м. Харків, Україна

Створення у водному законодавстві України дієвого та ефективного правового механізму регулювання скидання забруднюючих речовин (РСЗР) у поверхневі води багато років залишається однією з найважливіших проблем державної екологічної політики [1]. Значний внесок у вплив на якість води й надходження до неї забруднюючих речовин (ЗР) здійснюється антропогенними точковими стаціонарними джерелами, на які поширюється законодавче регулювання скидання ЗР зі зворотною водою. З 2025 р. в Україні попри воєнний стан, бойові дії та необхідність відновлення економіки й господарства почався перехід до правової реалізації одного з найбільш важливих та складних європейських напрямків боротьби з промисловим забрудненням, визначеним у Directive 2010/75/EU on industrial emissions (IED) [2], за якою здійснюється інтегроване попередження та регулювання забруднення щодо атмосфери, води та землі. Однак сучасна українська

версія *IED*, наведена в Законі України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (ЗУПІЗКПЗ) [3], прийнятому внаслідок тривалого пошуку законотворчого компромісу, містить істотні відмінності від *IED*, зокрема такі, що мають принциповий характер. *IED* та ЗУПІЗКПЗ стосуються т. зв. «головних» (за встановленими критеріями) підприємств – забруднювачів довкілля, тоді як дії щодо інших забруднювачів регулюються традиційним національним законодавством. Правові вимоги *IED* поширюється на водне середовище. З іншого боку, наприкінці 2024 р. почалося здійснення визначених у Водній рамковій директиві ЄС (ВРД) [4] планів управління річковими басейнами за інтегрованим підходом. ЗУПІЗКПЗ разом з ВРД та з Водним кодексом України (ВКУ) [5] і низками відповідних підзаконних нормативно-правових актів (ПНПА) до них, створюють поєднану систему правового впливу на якість води й управління водними ресурсами, в якій існують декілька паралельних структурних складників [6]. Ці складники ґрунтуються на різних еколого-правових принципах, які утворюють логічну послідовність – застарілий більш ніж на 40 років принцип «емісія – імісія» за ВКУ, «комбінований підхід» за ВРД [4, ст. 10], «якомога менше забруднення» (або «запобігання забрудненню» за *IED* [2, преамб. (2)]). Зазначені складники мають різні правові інструменти, цілі та функції яких у загальному випадку не збігаються [6]. Внаслідок цього в українському водному законодавстві утворився складний правовий механізм регулювання скидання забруднюючих речовин (РСЗР) у водні об'єкти, який відрізняється від європейського. Головними правовими інструментами РСЗР у ВКУ є нормативи: стану водних об'єктів (екологічної безпеки водокористування (ГДК_{п.г.-п.}, ГДК_{г.}), якості води для оцінки екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод), та нормативи впливу на стан якості (скидання забруднюючих речовин ГДС). За функціональним значенням для РСЗР нормативи стану є цільовими інструментами регулювання, а нормативи впливу – виконавчими. До правових інструментів РСЗР у ВРД та в *IED* належать: екологічний норматив (ЕН) якості (цільовий інструмент) та граничні величини викидів (ГДВ) (виконавчий інструмент). Тобто перший складник стосується РСЗР головних водокористувачів, другий – інших водокористувачів, а третій – регулювання скидання т. зв. «пріоритетних» (ПЗР), визначених у ВРД та в Directive 2008/105/EC on environmental quality standards (*EQSD*) [7]. Найважливішими є проблеми, які виникають у першому структурному складнику (стосується «головних» забруднювачів) внаслідок створення законодавчого зв'язку стосовно РСЗР між нормами ЗУПІЗКПЗ та ВКУ. У ч. 3 ст. 1 ЗУПІЗКПЗ визначено: «Для цілей цього Закону термін "гранично допустимий викид" включає гранично допустимий скид (ГДС) речовини у значенні, наведеному у Водному кодексі України».

Отже, для води на понятійно-термінологічному рівні головні виконавчі інструменти РСЗР у ЗУПЗКПЗ та ВКУ ототожнюються. Але при такому «поглинанні ГДС» ігнорується парадигмальна відмінність у законодавчих підходах до регулювання – ВКУ використовує дуже застарілу концепцію регулювання засновану на здатності ділянок водойм до асимілювання ЗР без шкоди для водокористування, тоді як ЗУПЗКПЗ базується на можливостях техніки через використання найкращих доступних технологій (НДТ) та асоційовані з ними рівні викидів (АРВ) для забезпечення мінімального впливу на довкілля в цілому (принцип запобігання).

Таблиця 1

Характеристики європейських НДТ – АРВ для прямого скидання речовин у приймальні водойми підприємствами чорної металургії (усі процеси) та відповідних українських цільових інструментів РСЗР

Речовини / групи речовин		Одиниця вимірювання	Зворотна вода на скидах у водний об'єкт	Екологічні нормативи якості поверхневої води	Гігієнічні нормативи	Рибогосподарські нормативи
			Концентрація / значення	ЕНЯхім.	ГДК _{п.г.} -п.	ГДК _{р.г.}
1		2	3	4	5	6
Метали	Кадмій (Cd)	мкг/дм ³	1–5	≤ 0,45–1,5	1	5
	Хром (Cr)	мг/дм ³	0,01-0,1	НН	0,5	5
	Залізо (Fe)	– “ –	1–5	НН	0,3	0,1
	Ртуть (Hg)	мкг/дм ³	0,1-0,5	0,07	0,5	відсутн. (0,01)
	Нікель (Ni)	мг/дм ³	0,01-0,2	0,034	0,1	0,01
	Свинець (Pb)	мкг/дм ³	5–20	14	30	100
	Цинк (Zn)	мг/дм ³	0,05–1	НН	1,0	0,01
Усього зважених твердих частинок (TSS)		– “ –	5–30	НН	фон+0,75	25
Загальний органічний вуглець (ТОС)		– “ –	10–30	НЗ	НЗ	НЗ
Хімічна потреба в кисні (COD)		– “ –	30–90	НН	15	50
Індекс вуглецевого (нафтового) масла (НОІ)		– “ –	0,5–4	НЗ	НЗ	НЗ

Примітка: НН – не нормується; НЗ – не застосовується в екологічному законодавстві України.

Головними виразниками зазначеної відмінності є цільові інструменти обох законів. Прикладом відмінності та обґрунтуванням необхідності закріплення вимог до поєднання європейських та українських правових інструментів у ПНПА може слугувати виконане і наведене у таблиці порівняння цільових інструментів РСЗР для пілотного впровадження в Україні інтегрованих дозволів та стратегії декарбонізації сектора чорної металургії. Відмінності значень у стовпчиках 3–6 підтверджують необхідність поєднання.

Правовий шлях подолання виявлених у першому (головному) структурному складнику невідповідностей цільових інструментів поєднаного РСЗР полягає у взятті до уваги технічного (не законодавчого!) характеру європейських джерел НДТ – АРВ та у суворому дотриманні вимог ч. 1 ст. 16 ЗУПЗКПЗ, які є аналогами вимог у ст. 18 *IED*, та вимог ст. 33, ст. 58 ВКУ.

Література:

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року (Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 03.02.2026).

2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) (Нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 03.02.2026).

3. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України № 3855-IX від 16 липня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 03.02.2026).

4. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року : станом на 31.10.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 03.02.2026).

5. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *ВВР*. 1995. № 24. Станом на 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.02.2026).

6. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Проблеми поняттєво-термінологічної гармонізації водного законодавства України з європейським механізмом контролю промислового забруднення. *Наук. вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Сер. ПРАВО.

Вип. 91: ч. 2. С. 262–271. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.34>.

7. Directive 2008/105/EC on environmental quality standards in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0105> (дата звернення: 03.02.2026).